

PASI TUUNAINEN

Sotahistorian atlanttinen yhteys

Angloamerikkalaisen akateemisen sotahistorian tutkimuksen piirteitä

Isossa-Britanniassa ja Pohjois-Amerikassa tehdään nykyisin monipuolista akateemista sotahistorian tutkimusta. Ala on kehittynyt perinteisestä operaatiohistoriasta ja säilyttänyt hyvin asemansa. Sen sisällä on lukuisia tutkimussuuntauksia, jotka ovat lainanneet menetelmiä monilta eri tieteenaloilta. Sodan yhteiskunnallisiin vaikutuksiin ja ei-sotilaallisiin puoliin alhaalta käsin pureutuva tutkimus alkoi jo noin 50 vuotta sitten. Nykyisin sotaa tutkitaan paitsi sosiaalihistoriallisesta näkökulmasta yhä enemmän myös kulttuurisena ilmiönä.

■ Osallistuin kesäkuussa 2009 West Pointin sotilasakatemian järjestämälle kolmiviikkoiselle The West Point Summer Seminar in Military History -kurssille, jonka pääteemana oli sotahistorian pedagogiikka. Historiografialla oli niin ikään erittäin keskeinen asema kurssin monipuolisessa ohjelmassa. Intensiivisen ”preppauskurssin” ansiosta tietoni täsmentyivät, ja väitän saaneeni kohdullisen hyvän käsityksen Britanniassa, Kanadassa ja Yhdysvalloissa tehtävän akateemisen sotahistorian tutkimuksen nykytilasta.

Ymmärrän sotahistoria-käsitteen laaja-alaisesti, sitä mitenkään rajaamatta. Britit käyttävät väljää *war studies* -käsitettä, kun taas amerikkalaiset ja kanadalaiset suosivat tiukemmin rajaavaa *military history* -termiä. Jako sotilasammattilliseen (soveltavaan), populaariin ja akateemiseen sotahistorian tutkimukseen näyttää olevan yleisesti hyväksytty.¹ Tässä katsauksessa keskitytään akateemiseen tutkimukseen. Rajanveto ei ole aina niin helppoa, sillä jotkut tutkimukset saattavat lukeutua yhtä lailla osaksi populaaria, sotilasammattillista ja akateemista sotahistorian tutkimusta. Jotkut teokset saattavat myös olla hyvin argumentoituja tutkimuksia mutta silti samalla bestsellereitä. Toisaalta esimerkiksi aiemmin merkittäviä tutkimuksia laatinut John Keegan on viime vuosina keskittynyt pitkälti sotahistorian popularisointiin, eikä Stephen E. Ambrosen tai Antony Beevorin nimiä juurikaan yhdistetä akateemiseen sotahistoriaan.

Valotan tutkimustilannetta käsittelevän katsaukseni alussa lyhyesti alan asemaa, julkaisemistraditioita, menetelmällistä kehitystä ja keskeisiä väittelyitä, ja sen jälkeen esittelen yleisellä tasolla tutkimussuuntauksia teemoittain, alueittain, aikakausittain ja lähestymistavoittain. Aineistoni koostuu parista tuhannesta teoksesta, joista runsaat 550 on julkaistu bibliografiana internetissä.²

1. Ks. esim. John A. Lynn (2008) ‘Breaching the Walls of Academe: The Purposes, Problems, and Prospects of Military History’, *Academic Questions* 21, 20.

2. Kokoamani bibliografia on julkaistu helmikuussa 2010 Itä-Suomen yliopiston kirjaston verkkosivuilla osoitteessa <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20100004>.

Olen enimmäkseen tutustunut nootitettuihin monografioihin ja merkittävimpiin toimitettuihin kokoomateoksiin. Pääpaino on innovatiivisissa ja synteessimäisissä tutkimuksissa. On selvää, että teosten tieteellinen taso ja käyttöarvo ovat vaihtelevia. Myös elämäkertoissa on usein sota-ajan käsittelyä. Sotahistorian monografioilla vaikuttaa kohdemaissani edelleen olevan tärkeä asema. – Muuan amerikkalaisprofessori tokaisi arviointipoliittisena kannanottonaan: ”Eihän artikkeleita edes arvostella.” Varsinkin Isossa-Britanniassa valtaosa alan väitöskirjoista jalostuu aikanaan monografioiksi.

Sotaa, kriisejä, sotatoimia ja taisteluita käsittelevien teosten kategorisointi on hankalaa, koska alakategorioita on runsaasti, ja osa teoksista sopisi useiden otsikoiden alle. Joillakin tutkijoilla saattaa olla muun muassa politologin tai operaatiotutkijan tausta. Sitä paitsi sotahistorian raja suhteessa esimerkiksi strategian, turvallisuuden, terrorismin tai rauhan- ja konfliktitutkimuksen suuntaan ei aina ole selvä. Tosin niiden kohdalla kyse on enemmän politologian ja kansainvälisen politiikan (kansainvälisten suhteiden) piiriin kuuluvasta, tähän hetkeen liittyvästä ja sotiin kohdistuvasta teoreettisesta tutkimuksesta. Varsinkin operaatiotutkimuksella on usein turvallisuuspoliittiset motiivit, ja siinä etsitään opetuksia sodankäynnistä. Olen perehtynyt tarkemmin angloamerikkalaisessa tutkijayhteisössä laadittuihin, pääosin empiriaan perustuviin tai sellaisiin teoriapainotteisiin tutkimuksiin, joissa tarkastelu ulottuu menneisyyteen.

Olen työekonomisista syistä rajannut tarkasteluni pääosin viimeksi kuluneisiin kahteenkymmeneen vuoteen. Vaikka aikarajaukseni on keinotekoinen, kahdenkymmenen vuoden ajanjaksoa tarkasteltaessa on nähtävissä hyvin sotahistorian tutkimuksen yleiset piirteet, uudet tutkimussuuntaukset ja aiemmin alkaneiden alalajien edelleen kehittyminen osana pitkän linjan jatkumoa.

En ole pääsääntöisesti tehnyt eroa yhdysvaltalaisen, brittiläisen ja kanadalaisen tutkimuksen välille. Kanadalaiset sotahistorioitsijat, jotka kuuluvat angloamerikkalaiseen tutkijayhteisöön, eivät oikein erotu omaleimaisena ryhmänä vaan he seuraavat

alan yleisiä trendejä ja erityisesti yhdysvaltalaisen kollegoidensa vanavedessä.³ Samojen tutkijoiden (sekä maiden yliopistoissa työskentelevien kolmansien maiden kansalaisten) töitä luetaan Atlantin molemmin puolin. Kirjoittajien kansallisuutta ei myöskään voi päätellä kustantajan perusteella, sillä samoilla kustannusyhtiöillä on toimintaa sekä Isossa-Britanniassa että Pohjois-Amerikassa. Olen silti esimerkiksi jättänyt huomioimatta usein siteeratun hollantilaisaustaisen ja Israelissa asuvan Martin van Creveldin laajan tuotannon.

Sotahistorian asema

Vakavampaa sotahistorian tutkimusta on harrastettu Britanniassa jo ainakin 1700-luvulta alkaen. Maailemansodat olivat käännekohtia, joiden jälkeen tutkimus muodostui monimuotoisemmaksi, siihen tuli inhimillisempiä painotuksia, ja alettiin kartoittaa sodan yhteiskunnallisia vaikutuksia. Kanadalaisten sotahistorian tuntemus oli aina 1900-luvun alkuun saakka pääosin brittien kirjoitusten varassa. USA:ssa sotahistoriaa alettiin toden teolla tutkia 1890-luvulla, ja sotilasammattillisen tutkimuksen rinnalle alkoi 1930-luvulla kehittyä akateeminen sotahistoria. Sen edustajat, jotka työskentelivät pääasiassa Chicagon yliopistossa ja Princetonissa, saivat vaikutteita erityisesti saksalaiselta Hans Delbrückilta. Sotahistorialla oli kohtuullisen vankka asema aina 1950-luvulle saakka. Vietnamin sodan ongelmien leimaamalla 1960-luvulla sotahistoria oli vaikeuksissa erityisesti Yhdysvalloissa, mutta sittemmin kiinnostus alaa kohtaan on kasvanut huomattavasti. Yhtenä osoituksena on väitöskirjatuotanto. Vielä 1970-luvun puolivälissä vuosittain valmistui Yhdysvaltojen yliopistoissa satakunta sotahistorian väitöskirjaa. Vuosikymmen myöhemmin luku oli kohonnut jo noin 300 väitöskirjaan, vaikka samaan aikaan historian väitöskirjojen kokonaismäärä laski.⁴

3. Tim Cook (2006) *Clio's Warriors: Canadian Historians and the Writing of the World Wars*, Vancouver: UBC Press.

4. Tim Travers (1992) 'The Development of British Military Historical Writing and Thought from the Eighteenth Century to the Present', teoksessa David Char-

Akateeminen sotahistoria on sekä Pohjois-Amerikassa että Isossa-Britanniassa marginaalinen ala, mutta sotakouluissa sillä on kohtuullisen vahva asema. Tässä on kuitenkin otettu huomioon upseerikoulutuksen tarpeet, ja sitä voidaan luonnehtia monissa tapauksissa kokemuksiä korostavaksi ja soveltavaksi sotilasammattilliseksi sotatieteelliseksi tutkimukseksi. Tämä ei tarkoita sitä, etteivät upseerit tee lainkaan akateemista sotahistorian tutkimusta. Arvostettujen alan tutkijoiden joukossa on runsaasti evp-upseereita.

Sotahistoriaa tutkitaan niin ikään lukuisissa siviiliyliopistoissa. Sotahistorian tunnettuja tohtoriohjelmiä on nykyisin muun muassa valtionyliopistojen ykköspaikkaa pitävässä Ohio State Universityssä (Columbus), Temple Universityssä, Texas A & M:ssä ja University of North Carolina at Chapel Hillissä (yhdessä Duke Universityn kanssa). Väitöskirjan voi laatia myös alemmaksi rankkeeratuisissa Kansas Statessa ja University of Southern Mississippissä.⁵ Muista aktiivisista nykytoimijoista mainittakoon University of North Texasin Military History Center. Aiemmin merkittäviä tutkimustoiminnan ja tohtorituotannon saralla ovat olleet Michiganin, Wisconsinin ja Purdueen yliopistot.

King's College Londonin (KCL) Department of War Studies on arvostettu monitieteinen laitos. Siellä työskentelevät historioitsijat ovat melko itsenäisiä suhteessa KCL:n historian laitokseen. Department of War Studiesilla on kytköksiä Ison-Britannian asevoimiin. Sotahistoriaa tutkitaan myös esimerkiksi Cambridgesssä, Oxfordissa ja Leedsin yliopistossa. Birminghamin yliopistossa toimii ensimmäisen maailmansodan tutkimuskeskus, Exeterin yliopistossa Centre for the Study of War -yksikkö ja Manchesterissä on puolestaan keskitytty modernin sodan kulttuurihistoriaan. Angloamerikkalaisessa tiedeyhteisössä jatkokoulutettavien ohjaussuhde on tiivis. Isossa-Britanniassa ohjausta etsivät sotahistorian väitöskirjan tekijät hakeutuvat eri yliopistoihin pitkälti professorien spesialiteettien perusteella. Kanadalaisissa Calgaryn ja New Brunswickin yliopistoissa toimii osin puolustus-

ministeriön rahalla sotahistorian tutkimusyksiköt. Riippumatonta tutkimusta tehdään yksittäisten professoreiden ympärillä esimerkiksi McGillin (Montreal), Queen'sin (Kingston), Yorkin (Toronto) ja Toronton yliopistoissa.

Yhdysvaltojen sotahistorioitsijapiirit ovat olleet huolestuneita edustamansa alan tulevaisuudesta. Yliopistopaikoista ja tutkimusmäärärahoista käydään kovaa kilpailua eri alojen välillä. Diplomatian historiaa, aate- ja taloushistoriaa tutkivat ovat lukujen valossa selkeästi menettäneet asemiaan, kun taas erityisesti nais/gender-historioitsijat ovat saaneet uusia professuureja. Sotahistorioitsijoiden huoli on osoittautunut aiheettomaksi, sillä ala on tehtävien määrässä laskettuna onnistunut säilyttämään osuutensa laitosten opetus- ja tutkimushenkilökunnissa. Vaikka sotahistorioitsijoiden suhteellinen osuus kaikista yliopisto-opettajista ja -tutkijoista on hieman laskenut (noin 2 % 15 500:sta) kolmessakymmenessä vuodessa, absoluuttisina lukuina yliopistoissa työskentelevien sotahistorioitsijoiden lukumäärä on kasvanut sadasta kolmeensataan. Vuonna 1975 vajaalla 30 % USA:n historian laitoksista työskenteli vähintään yksi sotahistorioitsija. Kolme vuosikymmentä myöhemmin useammalla kuin joka kolmannella historianlaitoksista oli levissään sotahistorioitsija (35,2 %). Nuorten sotahistorioitsijoiden työmarkkinatilanne ei silti ole hääppöinen. Joistakin eliittiyliopistoista sotahistoria on lähes tyystin kadonnut. Kahden-

ters, Marc Milner & J. Brent Wilson (toim.) *Military History and the Military Profession*, Westport: Greenwood, 23–44; Allan R. Millett (1992) 'American Military History: Clio and Mars as "Pards"', *Ibid.*, 9; Michael Howard (2006) 'Military History and the History of War', teoksessa Williamson Murray & Richard Hart Sinnreich (toim.) *The Past as Prologue: The Importance of History to the Military Profession*, Cambridge: Cambridge University Press, 12–20; Beatrice Heuser (2007) 'Clausewitz's Methodology and the Traditions of British Writing on War', teoksessa Mungo Melvin (toim.) *The Blenheim Conference Papers: The Silent Alliance – 300 Years of Anglo-German Cooperation* Occasional Paper No. 52, London: Strategic And Combat Studies Institute, 46–58; Paul M. Kennedy (1991) 'The Fall and Rise of Military History', *Military History Quarterly* 3, 9–12.

5. Lynn (2008) 35.

kymmenenviiden yhdysvaltalaisen kärkiyliopiston historianprofessoreista vain 20:n tutkimukset liittyvät edes jollain tavalla sotahistoriaan. Pessimistisimpien arvioiden mukaan sotahistorian ”akateeminen jalanjälki kutistuu edelleen”, sillä eläkkeelle jääneiden tilalle ei kaikissa tapauksissa ole rekrytoitu uutta sotahistorioitsijaa. Sotahistorian asema on viime vuosina muutenkin noussut julkiseen keskusteluun.⁶

On syytä olettaa, etteivät edellä esitetyt luvut kerro koko totuutta. Raja-aidat ovat muutenkin varsin häilyviä. Osa nousun tehneiden alojen edustajista on valinnut tutkimuskohteekseen sodan ilmoittamatta silti olevansa sotahistorioitsijoita. Alan keskusteluihin osallistuu historioitsijoiden ohella esimerkiksi politologeja ja taloushistorioitsijoita (kuten Niall Ferguson). Monen tutkijan teokset voisivat yhtä hyvin olla talous-, sosiaali-, kulttuuri- tai vaikkapa organisaatiohistoriaa. Kaikki sotaa tutkivat eivät välttämättä halua tulla määritellyiksi sotahistorioitsijoiksi, ja he eivät leimautumisen pelosta tai jostain muusta syystä halua paljastaa suuntautuneisuuttaan. Edes Yhdysvalloissa arvostettu Ison-Britannian sotahistorian tutkimuksen grand old man Sir Michael Howard ei yhdessä vaiheessa halunnut itselleen sotahistorioitsijan leimaa, koska se oli hänestä liian rajoittava määre.⁷ Olennaisista on se, mitä tutkimustraditiota kukin ensisijaisesti kommentoi. Toisaalta suurin osa alan edustajista ei kuitenkaan koe olevansa edes yleinen sotahistorioitsija, vaan sen sijaan he erottelevat itsensä temaattisesti (esimerkiksi Civil War -historioitsija).⁸

Monet amerikkalaiset sotahistorioitsijat ovat kokeneet työtovereidensa taholta väheksyntää ja arvostelua edustamaansa alaa kohtaan. Näin on tapahtunut, vaikka he olisivatkin soveltaneet trendikkäitä tutkimusmenetelmiä. Yleisesti esimerkiksi luullaan, että sotahistorialla olisi jossain vaiheessa ollut dominoiva asema ja että sitä olisi yksikertaista tutkia. On myös katsottu, että mikäli sotahistoria käsittelee ihmistä sodassa, se on jollakin tapaa hyväksyttävämpää kuin sodankäynnin tutkiminen. Näin ollen monet sotahistorioitsijat ovat saaneet puolestalla tekemisiään.⁹

Angloamerikkalainen sotahistoria on – ainakin menneisyydessä ja perinteisessä muodossaan – ollut varsin miehinen ala. Muutos on kuitenkin nähtävissä, sillä etenkin sodan sosiaalishistoriaa, kokemista ja muistamista tutkivat yhä enemmän myös naiset. Tunnettuja naissotahistorioitsijaprofessoreita ovat esimerkiksi Joanna Bourke (Birkbeck, University of London) ja Carol Reardon (PennState), joka on toiminut vuodesta 2005 Society for Military History:n (SMH) puheenjohtajana.

6. Edward M. Coffman (1997) ‘The Course of Military History in the United States Since World War II’, *Journal of Military History* 61, 761–776; Edward M. Coffman & James Russell Harris (2001) “What Really Interests Me Are the People”: Edward M. Coffman on Soldiers, Scholars, and the New Military History’, *Register of the Kentucky Historical Society* 99, 123–152; John J. Miller (2006) ‘Sounding Taps: Why Military History is Being Retired’, *National Review* 56, October 9; David A. Bell (2007) ‘Military History Bites the Dust: Casualty of War’, *New Republic* 236, May 7; American Historical Associationin tilasto USA:n yliopistojen opetusvirkojen jakaantumisesta eri temaattisten alueiden kesken, http://www.historians.org/perspectives/issues/2007/0701/0701new1_tab1.cfm, luettu 3.11.2009; Mark Grimsley’n blogi ‘*Blog Them Out of the Stone Age: Toward a Broader Vision of Military History*’ ...20.1.2007, <http://warhistorian.org/wordpress/?cat=>, luettu 27.9.2009; Robert M. Citino (2007) ‘Military Histories Old and New: A Reintroduction’, *The American Historical Review* 112, 1070; Justin Ewers (2008) ‘Why Don’t Colleges Teach Military History?’, *U.S. News & World Report*, April 3; Lynn 2008 29–34.

7. Brian Holden Reid (2007) ‘American Military History: The Need for Comparative Analysis’, *Journal of American History* 93, 1155. Ks. myös Brian Holden Reid (2009) ‘Michael Howard and the Evolution of Modern War Studies’, *Journal of Military History* 73, 869–904.

8. Brian McAllister Linn (2009) ‘Military History: Reaching Beyond the Traditional Academy’, *Historically Speaking* 10, 10–12.

9. Ronald H. Spector (1991) ‘Military History and the Academic World’, *Army History: The Professional Bulletin of Army History* 19, 1–8; ‘Esipuhe’ (2006), teoksessa Matthew Hughes & William J. Philpott (toim.) *Palgrave Advances in Modern Military History*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1; John A. Lynn (1997) ‘The Embattled Future of Academic Military History’, *Journal of Military History* 61, 777–789; Lynn 2008 24, 32–33; Mark Moyar (2007) ‘The Current State of Military History’, *The Historical Journal* 50, 225–240; Howard (2006) 13–14; Dennis Showalterin kommentti (2009) *Historically Speaking* 10, 12–14.

Seurat, julkaisufoorumit ja kustantajat

Angloamerikkalaisen sotahistorian tärkein seura on edellä mainittu amerikkalainen vuonna 1933 perustettu SMH, joka kokoaa runsaalla 2 300 jäsenellään yhteen angloamerikkalaisten sotahistorioitsijoiden pääosan. Seura järjestää muun muassa suuria konferensseja. Britanniassa toimii Society of Army Historical Research, joka keskittyy sotilasperinteisiin. Lisäksi sotahistorioitsijat ovat mukana International Commission for Military Historyyn kuuluvien British Commission for Military Historyyn ja United States Commission on Military Historyyn toiminnassa.

SMH julkaisee vuodesta 1937 ilmestynyttä *Journal of Military History*ä. Korkeimmalle rankattu alan lehti on kuitenkin Isossa-Britanniassa ilmestyvä *War in History*. Muis-ta lehdistä mainittakoon *Canadian Military History*, *Civil War History* (USA), *Journal of Medieval Military History* (USA), *Journal of Slavic Military Studies* (USA), *Journal of the Society for Army Historical Research* (Iso-Britannia) ja *War & Society* (Australia). Sotahistorioitsijat kirjoittavat myös populaarimpiin lehtiin, kuten *MHQ: The Quarterly Journal of Military Historyyn* (USA).

Sotahistoria-artikkeleita julkaistaan jos-sain määrin muun muassa amerikkalaisissa yhteiskuntatieteisiin kallellaan olevissa leh-dissä *Armed Forces and Society*, *International Security*, *Journal of Cold War Studies* ja *Security Studies* sekä Yhdysvaltojen asevoimien eri puolustushaarojen lehdissä, joita ovat *Parameters*, *Military Review*, *Naval War College Review*, *The Marine Corps Gazette*, *Air and Space Power* ja *Strategic Studies Quarterly*. Britanniassa julkaistaan *Cold War History*ä ja *RUSI Journalia* ja Kanadas-sa ilmestyvät *Canadian Military Journal* ja *Canadian Defence Quarterly*.

Ala on viime vuosina saanut vuosikym-menten tauon jälkeen palstatilaa tunnetuis-sa yleisaikakauskirjoissa. *Journal of Con-temporary Historyyn* huhtikuu 2006 -numero sekä *Journal of American Historyyn* maaliskuu 2007 -numero olivat sotahistorian tee-manumeroita.¹⁰ Robert Citino sai samana vuonna läpi artikkelin Yhdysvaltojen yk-

kösaikakauskirjaan *American Historical Review*'hun (tosin häntä arvioi kahdeksan refereetä, ja prosessi kesti häneltä kaksi vuotta¹¹.)

Sotahistorian tutkimusta tehdään myös huippuyliopistoissa, ja niiden yliopistopai-not julkaisevat laadukasta alan kirjallisuutta. Britanniasta mainittakoon Cambridge, Ox-ford ja Manchester sekä Yhdysvalloista Uni-versity of California (Berkeley) University of Chicago, Columbia, Cornell, Duke Uni-versity, Harvard, The Johns Hopkins, Uni-versity of Indiana, New York University, University of North Carolina at Chapel Hill, Princeton, Stanford ja Yale. Vähemmän tun-netuista yliopistoista aktiivisia julkaisijoita ovat olleet University of Kansas (Lawrence), University of Nebraska (Lincoln), Universi-ty of Oklahoma (Norman) ja kanadalainen McGill-Queen's University (Kingston ja Montreal). Cambridgen yliopistopainolla on oma sarja *Studies in the Social and Cultural History of Modern Warfare*, jossa ilmestyy erityisesti "uutta" sotahistoriaa. Taylor & Francisin omistama Frank Cass -kustantaja on puolestaan erikoistunut akateemiseen sotahistoriaan.

Tutkimusmenetelmistä ja tutkimuksen rajoista

Sotahistoriaa pidetään yleisesti yhtenä kaikkein perinteisimpänä historiantutkimuksen alana. Nykyistä angloamerikka-laista sotahistorian tutkimusta voi kuitenkin luonnehtia laaja-alaiseksi historiantutkimuk-sen osa-alueeksi. Alan edustajien joukossa on luonnollisesti muutosvastarintaisia, ta-pahtumahistoriaa kirjoittavia traditionaliste-ja, mutta valtaosa on pysynyt historiatieteen kehityksen mukana. Vaikka ala ei selvästi-kään ole kehittynyt umpiossa ja se on men-etelmällisesti ottanut viime vuosina aimo

10. *Journal of Contemporary History* 41, Number 2, April 2006; *The Journal of American History* 93, Number 4, March 2007.

11. Citino (2007); Bob Citinon blogi 'Mission Accomplished? Military History and the AHR' 21.4.2008, *Blog Them Out of the Stone Age: Toward a Broader Vision of Military History*, <http://warhistorian.org/wordpress/?p=755>, luettu 3.11.2009

harppauksen eteenpäin, on silti yllättävää, ettei brittiläisiltä jatko-opiskelijoilta automaattisesti vaadita uudentyyppisiä innovatiivisia lähestymistapoja, kuten yhdysvaltalaisilta tohtoriopiskelijoilta.¹²

Sotahistoriaa on tutkittu hyvin eri tavoin. Sodankäynnin käsitteet, esimerkiksi sen taset ja sotataidon soveltamismuodot ovat tarjonneet sopivia tarkastelukulmia. Sodankäynti on ollut sidoksissa teknologiseen kehitykseen ja sen käytänteet ovat muuttuneet ajan saatossa. Sotahistorialla ei kuitenkaan ole omia tutkimusmenetelmiä, joten alan tutkijat – niin perinteiset kuin varsinkin ”uuden” sotahistorian edustajat – ovat lainanneet niitä historian lähitieteistä. Metodologisia vaikutteita he ovat omaksuneet muun muassa antropologiasta, arkeologiasta, sosiologiasta, psykologiasta, taloustieteistä, filosofiasta, kirjallisuudentutkimuksesta, politologiasta sekä kansainvälisestä politiikasta, jolla on perinteisesti ollut läheinen kytkös sotahistoriaan ja historiaan ylipäätään. Sotahistorioitsijat viljelevät muun muassa vallan, valtasapainon, suvereniiteetin ja pelotteen käsitteitä, ja muutenkin pyrkivät käsitteellistämiseen. Tilastollisten menetelmien laajamittaista käyttöä on estänyt tutkittavien ilmiöiden luonne. Selvää pyrkimystä yleistysten tekoon on niin ikään ollut havaittavissa. Sotahistorioitsijat ovat jossain määrin harrastaneet valaisevien analogioiden käyttöä. Silti vertaileva ote on puuttunut erityisesti yhdysvaltalaisen tutkijoiden töistä. Kielellinen ja kulttuurinen käänne sekä memory turn ovat jossain määrin vaikuttaneet heidän lähestymistapoihinsa. Myös tapaus-, innovaatio- ja muistitietotutkimuksella on ollut omat soveltajansa sotahistorioitsijoiden joukossa.¹³

Tutkimustyö on aikaa vievää, sillä valtaosa tutkimuksista perustuu pääsääntöisesti primääriaineistoihin, ja ne ovat hajallaan tuhansien kilometrien säteellä toisistaan sijaitsevilla eri arkistoissa. Lisäksi aiheenvallintoja ohjaavat aineistojen saatavuutta koskevat salaamis- ja muut rajoitukset. Monet tutkijoista ovat silti laajentaneet lähdepohjaan hyödyntämällä myös entisten vihollisten arkistoja. Englantia äidinkielenään puhuvien sotahistorioitsijoiden tutkimustyötä

on helpotettu muun muassa julkaisemalla kommentoituja dokumenttikokoelmia käännetyistä asiakirjoista. Näin on tehty esimerkiksi Routledgen *Soviet (Russian) Study of War* -sarjassa. Aiheiden kirjo on kasvanut laajaksi, mutta aiheenvallintaa on rajoittanut kielitaidon puute. Osa amerikkalaisista tutkijoista on hyötynyt kielitaidostaan. Tämä näkyy siinä, että Ranskaa, Saksaa, Preussia ja Itävaltaa on tutkittu varsin runsaasti.

Angloamerikkalaisen akateemisen sotahistorian keskeiset debatit

Harvat tulkinnot ja selitysmallit saavuttavat kiistattomasti hallitsevaa asemaa. Tulkinnoista väitellään konferensseissa, blogeissa ja keskustelufoorumeilla (erityisesti *H-War: Military History Networkilla*¹⁴) sekä kirjojen, aikakauskirjojen ja -lehtien sivuilla. Julkaistaanpa debateista jopa kokoomateoksia. Ehkä näkyvin väittelyn aihe angloamerikkalaisten sota- ja taloushistorioitsijoiden piirissä on jo yli 50 vuoden ajan ollut ns. *Military Revolution* eli sodankäynnin vallankumous -käsite. Debatin aloitti Michael Roberts vuonna 1955 pitämällä esitelmällä, jonka yhtenä aiheena olivat Ruotsin sotalaitoksen uudistukset Kustaa Adolfin aikana. Väittely on keskittynyt tuon syvälliseksi ja radikaaliksi luonnehditun muutoksen ajoitukseen. Väittelyyn eivät ole osallistuneet yksinomaan sotahistorioitsijat vaan myös muiden historian osa-alueiden (esimerkiksi taloushistorian ja teknologian historian) tutkijat ja yhteiskuntatieteilijät. Robertsin mukaan hänen tarkoittamansa vallankumous tapahtui aikavälillä 1560–1660. Hänen tulkintansa ovat herättäneet runsaasti vastaväitteitä, mutta yleisesti hyväksytään ajatus siitä, että uuden ajan alussa tapahtui

12. Stephen Morillo with Michael F. Pavkovic (2006) *What is Military History?* Cambridge: Polity, 51, 70; Tiedonanto Andrew Hargreavesilta 16.11.2009.

13. Roger Spiller (2006) 'Military History and Its Fictions', *Journal of Military History* 70, 1081–1097; Morillo & Pavkovic (2006) 44–70; Lynn 2008 24; Lynn 2001 360–363; Wayne E. Lee (2007) 'Mind and Matter – Cultural Analysis in American Military History: A Look at the State of the Field', *Journal of American History* 93, 1117; Holden Reid (2007) 1154–1157.

14. Ks. <http://www.h-net.org/~war/>

vallankumoukselliseksi katsottavia muutoksia eurooppalaisessa sodankäynnissä. Taus-talla on arveltu vaikuttaneen teknologisia, taktisia, institutionaalisia tai kulttuurisia tekijöitä.

Keskustelussa on sivuttu muun muassa sodankäyntimenetelmiä, ase- ja linnoitus-teknologian vaikutusta asiaan ja vallankou-mousten kytkeytymistä modernien valtioiden kehitykseen. Geoffrey Parker, joka on ajatuksen keskeisiä kehittelijöitä teoksellaan *Military Revolution*, on laajentanut aikajän-teen vuosiin 1450–1800. Osa keskusteluun osallistuneista tutkijoista on viitannut useisiin vallankumouksiin, joita on ollut 1300-luvulta. On väitelty siitä, tapahtuivatko muutokset vallankumouksellisesti vai evolutiivisesti. Selittämisen apuna on käytetty muunnelmaa biologiasta tutusta jak-soittaisen tasapainon mallista eli punktualis-mista (*punctuated equilibrium*). Kyseisen evoluutiomallin mukaan kehityksessä on pitkiä hitaan muutoksen suvantovaiheita sekä lyhyitä nopean kehityksen pyrähdys-iä. Sodankäynnin vallankumouksista on esitetty lukuisia erilaisia hypoteeseja, muttei kattavaa teoriaa.¹⁵

Military Revolution -käsitettä on myö-hemmin käytetty kylmän sodan kontekstis-sa kuvaamaan perusteellista sodankäynnin muutosta, joka ulottuu asevelvollisuusar-meijoihin ja ydinaseisiin. Sodankäynnin muutosta kuvaava teknokraattinen *Military Revolution* -käsite on laajentunut *Revolution in Military Affairs*, *RMA* -termiksi. *RMA:t*, jotka suomennetaan niin ikään sodankäyn-nin vallankumouksiksi, perustuvat informaatioteknologian hyödyntämiseen ja ne ovat merkittäviä muutoksia mutta kuitenkin varsinaisia sodankäynnin vallankumouksia suppeampia. Niillä on myös katsottu olevan ”elinkaarensa”.¹⁶

Toinen keskustelua herättänyt tulkinta on Russell F. Weigleyn vuonna 1973 kirjallaan *The American Way of War* tunnetuksi teke-mä näkemys, jonka mukaan yhdysvaltalaiset sotilas- ja poliittiset johtajat olisivat jo sisällissodasta saakka hyödyntäneet suuria joukkoja, suurta tulivoimaa ja pyrkineet rat-kaisutaisteluihin ja nopeisiin ja murskaaviin voittoihin vihollisistaan. Vastustajan armeija

piti tuhota ja sen pääkaupunki valloittaa, minkä jälkeen voitiin palata status quoon. Tulkinnan mukaan voitto Yhdysvaltojen sisällissodassa ja kahdessa maailmansodassa ei ollut sotataidollisen etevämmyyden ansiota, vaan johtui puhtaasti edullisista voi-masuhteista ja tuhovoimasta. Tämän tulivoi-maa ja kulutussodankäyntiä korostavan näkemyksen on katsottu pätevän yhä Yhdysvaltojen käymiin suurempiin konflikteihin, mutta selitys ei kata kaikkien kenraalien toimintaa eikä sovellu ns. ”pikkusotiin”, humanitaarisiin interventioihin ja vastaku-mouksellisoperaatioihin, jollaisiin Yhdysval-lat on sekaantunut yhä enemmän viime vuosikymmeninä. Teoksista on pitkälti puuttunut laajempi konteksti ja vertaileva ote. Samaan keskusteluun liittyen on viitat-tu myös erityiseen *military cultureen*.¹⁷

15. Geoffrey Parker (1988) *The Military Revolution, 1500–1800: Military Innovation and the Rise of the West*, Cambridge: Cambridge University Press (2. painos 1996); Clifford J. Rogers (toim.)(1995) *The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe*, Oxford: Oxford University Press.

16. Ron Matthews & John Treddenick (toim.)(2001) *Managing the Revolution in Military Affairs*, Basing-stoke: Palgrave Macmillan; Colin S. Gray (2002) *Strategy for Chaos: Revolutions in Military Affairs and the Evidence of History*, Frank Cass: London.

17. Russell F. Weigley (1973) *The American Way of War: A History of U.S. Military Strategy and Policy*, Bloomington: Indiana University Press; Max Boot (2002) *Savage Wars of Peace: Small Wars and the Rise of American Power*, New York: Basic Books; Fred Anderson & Andrew Cayton (2005) *The Dominion of War: Empire and Liberty in North America, 1500–2000*, New York: Viking; Adrian S. Lewis (2006) *The American Culture of War: The History of U.S. Military Force from World War II to Operation Iraqi Freedom*, New York: Routledge; Brian McAllister Linn (2007) *The Echo of Battle: The Army's Way of War*, Harvard: Harvard University Press; Frederick Kagan (2007) *Finding the Target: The Transformation of American Military Policy*, New York: Encounter Books; Thomas G. Mahnken (2008) *Technology and the American Way of War since 1945*, New York: Columbia University Press; Benjamin Buley (2008) *The New American Way of War: Military Culture and the Political Utility of Force*, Abingdon: Routledge; Marc Milner (2007) 'In Search of the American Way of War: The Need for Wider National and International Context', *Journal of American History* 93, 1151–1153.

Länsimaiden toteuttama maailmanvalloitus on ollut yksi keskeinen teema *Military Revolution* -keskustelussa. Tätä ilmiötä on selitetty myös viittaamalla erityiseen *Western Way of War* -käsitteeseen. Victor Davis Hanson on etsinyt länsimaisen, ratkaisuun ja lähitaisteluun pyrkivän sodankäyntitavan juuria antiikin Kreikasta. Hänen mukaansa kulttuuriset tekijät, kuten hallintomalli ja individualismi selittävät pitkälti länsimaisen sivilisaation sotilaallisen ylivallan. Sotilaalista muutosta vuosikymmenet tutkinut John A. Lynn on niin ikään korostanut kulttuurin merkitystä, mutta hän on kritisoinut Hansonin tulkintoja, koska Lynn ei usko universaaliin läntisen, alati voitokkaan soturitradition katkeamattomuuteen. John Keegan on puolestaan hahmottanut länsimaisen sodankäynnin valteiksi teknologian, kurin, aggressiivisen sotilaatradition, sotilaalliset innovaatiot sekä rahoituksen.¹⁸ Toiset taas katsovat, että nimenomaan demokraatit menestyvät sodankäynnissä ja että demokraatia ja rauha kulkevat käsi kädessä. Tulkinnat ovat lähellä kiistelyä *democratic peace* -teoriaa, jonka mukaan demokraatit käyvät vain harvoin sotia toisiaan vastaan.¹⁹

Military Revolution -keskustelussa on sivuttu myös modernien valtioiden rakentamista, osittain vertailevasti. Sotahistorialla ja diplomatian historialla on perinteisesti ollut monia yhtymäkohtia, ja nuo alat yhdistäviä teoksia ilmestyy edelleen. Kanadassa ja Yhdysvalloissa tunnustetaan sotien vaikutus kansakunnan rakentamisessa. Valtaa pitävien tuli järjestää hallinto ja veronkeruu siten, että resurssit voitiin mobilisoida sodankäyntiin. Sotahistorioitsijat ovat voineet osaltaan selittää yhteiskuntien kehitystä erityisesti murroskausina. Aihetta on tarkasteltu niin ikään kansantaloudellisten vaikutusten ja poliittisen taloustieteen näkökulmasta. Monet selitysmallit painottavat taloudellisia tekijöitä. Sotahistorioitsijat ja taloushistorioitsijat ovat pyrkineet selvittämään, miten taloudelliset resurssit ja huollon tehokas järjestäminen selittävät sotilaalista menestystä. Toisinaan tutkijat ovat hakeneet kokonaisselityksiä, joissa taloudellisilla tekijöillä ja resurssien hallinnalla on silti ollut keskeinen osa.

Teknologia, tiede, innovaatiot ja muutokset sodankäynnissä

Sotateknistä kehitystä ja sotateollisuuden potentiaalia on pyritty tuomaan esiin käyttämällä *Military Revolution*- ja *RMA*-termejä. Tästä syystä tarkasteluperiodi alkaa usein vasta teollisesta vallankumouksesta. Vaikka teknologia yhdenmukaistaa sodankäynnin menetelmiä, tällainen tarkastelu on kuitenkin rajoittunutta. Historiasta on hahmotettavissa teknologisen kehityksen ohella muun muassa yleisiä periaatteita ja organisatorisia tekijöitä, jotka ovat muuttaneet sodankäyntiä. Keskusteluun osallistuvat kuitenkin yleensä tiedostavat sen, ettei teknologia itsessään ole voiton tae. Käyttäjien on osattava hyödyntää uutta teknologiaa, jotta he saavat siitä etua. Teknologialla on myös rajat ja reunaehdonsa, ja huollon järjestäminen on monissa tapauksissa osoittautunut kompastuskiveksi. Ensimmäisen maailmansodan tutkijat ovat muun muassa selvittäneet, mikä oli sotateknologisen kehityksen vaikutus sodan lopputulokseen ja modernin sodankäynnin syntyyn. Kehitystä on usein tarkasteltu myös henkilöiden vaikutuksen kautta. Asevarustelua tai ydinaseiden kehittämistäkään ja niiden käyttösuunnitelmia ei ole unohdettu. On myös tarkasteltu lääketieteen ja sodankäynnin yhteyksiä. Nouseva suuntaus on ollut myös sotahistorian kytkeminen ympäristöhistoriaan.

18. Ks. esim. Victor Davis Hanson (1989) *The Western Way of War: Infantry Battle in Classical Greece*, New York: Knopf; Victor Davis Hanson (1999) *The Wars of Ancient Greeks: And the Invention of Western Military Culture*, London: Cassell; Victor Davis Hanson (2001) *Carnage and Culture: Landmark Battles in the Rise of Western Power*, New York: Doubleday (julkaistu Isossa-Britanniassa vuonna 2001 nimellä *Why the West Has Won: Carnage and Culture from Salamis to Vietnam*, London: Faber; John A. Lynn (2003) *Battle: A History of Combat and Culture – From Ancient Greece to Modern America*, Boulder: Westview; John Keegan (1993) *A History of Warfare*, New York: Knopf (suomennettu vuonna 2005 nimellä *Sodankäynnin historia*, Jyväskylä: Ajatus).

19. Ks. esim. Spencer R. Weart (2000) *Never at War: Why Democracies Will Not Fight One Another*, New Haven: Yale University Press; Dan Reiter & Allan C. Stam (2002) *Democracies at War*, Princeton: Princeton University Press; Michael C. Desch (2008) *Power and Military Effectiveness: The Fallacy of Democratic Triumphalism*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Keskustelussa on varsin usein sivuttu sotilaallisia innovaatioita, jotka on nähty keskeisinä länsimaisen sodankäynnin ja sota-aidon kehitykselle. Innovaatiot ymmärretään sekä teknisiksi uudistuksiksi että toimintatapojen muuttamiseksi. Erityisesti ensimmäinen maailmansota ja sitä edeltävä aika on saanut osakseen tutkimuksellista huomiota. Voittajilla on monissa tapauksissa havaittu olleen alhaisempi innovointihalukkuus kuin voitetuilla.

Sotilaalliseen innovaatiotutkimukseen liittyy läheisesti sotilaallisen tehokkuuden tarkastelu. Sotahistorioitsijat, kansainvälisten suhteiden tutkijat ja sosiologit ovat pyrkineet selvittämään suorituskykyä vertailemalla muun muassa eri osapuolten aloitteellisuuden astetta ja kiinteyttä (koheesioita). Vaikka sotaa on vaikea ennustaa ja systematisoida, sotilaallista tehokkuutta on tutkittu voimasuhteiden valossa myös tilastollisen analyysin keinoin. Voittojen ja tappioiden syitä on yksinkertaisimmillaan yritetty selittää laskemalla miesten ja kaluston määriä. Useimmat tutkijat kuitenkin ovat yhtä mieltä siitä, että voitto ei ole sotilaallisen tehokkuuden ainoa mittari, ja lisäksi on selvittettävä kykyä toteuttaa doktriinia ja tehtäviä käytettävissä olevilla resursseilla. Tehokkaana pidetään sitä, joka kykenee maksimaaliseen resurssien hyödyntämiseen. Myös psykologiset ja kulttuuriset tekijät voivat selittää taistelukykyä ja henkistä kestävyyttä. Näin ollen on tarkasteltu muun muassa kansalaissotilaiden (*citizen soldier*) suoriutumista ja taistelutahtoa sekä kartoitettu muun muassa sosiologisesta näkökulmasta sotilaiden palvelusmotivaation taustatekijöitä. Samalla on tarkasteltu myös organisaatioita ja eri henkilöstöryhmiä. Nämä kuuluvat asevoimien sosiaalishistoriaan.

Teknologiset ja muut innovaatiot ja niitä seuraava muutos pakottaa asevoimat myös muuttamaan doktriinejaan, jotka voidaan ymmärtää vakiintuneiksi puolustusperiaatteiksi tai käsityksiksi siitä miten asevoimia ja sen sotavarustusta tulisi käyttää. Doktriinien tutkiminen on myös aatehistoriaa. Lisäksi tutkijat ovat tarkastelleet erilaisia reformeja joko strategiseen kulttuuriin liittyen tai erillään sekä vertaileet asevoimien muu-

tosdynamiikkaa erityisesti maailmansotien välisenä kautena. Tarkastelu on keskittynyt uhka-arvioihin ja niiden heijastumiseen eri asevoimien doktriiniin, sotilaalliseen suunnitteluun, organisaatioon, hankintoihin, sota-aidon kehittämistyöhön ja koulutukseen.

War & society ja ”uusi” sotahistoria

”Uusi” sotahistoria ja ei kovinkaan selväräjäinen *war & society* -koulukunta erotetaan usein toisistaan. Tämä on osittain turhaa, sillä ne menevät monissa kohden päällekkäin. *War & society* -suunnalle, joka ilmaantui 1950-luvun lopulla, keskeistä oli sosiaalishistoria. Isossa-Britanniassa käytetty *war studies* -termi liittyi pyrkimykseen laajentaa tutkimuskenttää leimallisesti ei-sotilaallisiin aiheisiin ja siirtyä rintamalta rintaman taakse. ”Uusi” sotahistoria on paradigma, joka kehittyi vastapainoksi perinteiselle operaatiokeskeiselle sotahistorialle. ”Uuden” sotahistorian edustajat eivät ole sinänsä olleet kiinnostuneita sodankäynnistä, vaan he kartoittavat armeijoiden paikkaa yhteiskunnissa ja niiden sosiaalisia rakenteita, sotien seurauksia ja niiden yhteiskunnallisia vaikutuksia. ”Uuden” sotahistorian edustajat ovat tutkineet muun muassa sodan kytkeytymistä rotuun, yhteiskuntaluokkaan, sukupuoleen, kotirintaman arkeen ja vähemmistöjen kohtaloihin. He ovat olleet kiinnostuneita sodan kokemisesta. Vastakohta-asetelmaa korostetaan yhä, vaikka taisteluita tai operaatioita käsittelevät tapahtumahistoriat ja sotilaselämäkerrat ovat jo pitkään olleet harvinaisia akateemisen sotahistorian piirissä. ”Uusi” sotahistoria ilmaantui määrittelijästä riippuen 1960- ja 1970-luvulla, ja se kehittyi nopeasti 1980-luvulla. Myös suurin osa perinteisen akateemisen sotahistorian edustajista suhtautuu kriittisesti ”viralliseen” sotahistoriaan. Michael Citino toteaa, että ”uuden” ja vanhan välille ei voida tehdä edes kaikissa tapauksissa eroa. Monien perinteisempää kantaa edustavien mielestä sodankäynnin välineen, asevoimien, hyvä tuntemus on välttämätöntä sotahistorian tutkijalle.²⁰

20. Dennis Showalter (1975) 'A Modest Plea for Drums and Trumpets', *Military Affairs* 39, 71–75; Edward M.

Suurin ero vanhan ja ”uuden” välillä on ensiksi mainitun *top down* -tarkastelun suhteessa jälkimmäisen *bottom up* -näkökulmaan. Perinteinen sotahistoria tarkasteli konflikteja niiden poliittisessa, taloudellisessa ja teknologisessa kontekstissa ja pyrki selittämään sotien lopputuloksia. Valtiot, taloudellinen potentiaali ja teknologinen kapasiteetti loivat raamit ja määrittivät armeijoiden koot ja mahdollisuudet. Kenraalien päätökset ja sotilaiden suoritukset voitivat taisteluita ja sotia. Kuka voitti ja miksi -tyyppistä kysymyksenasetteluista on siirretty kysymään, miksi he yrittivät voittaa kyseisellä tavalla. Uudentyyppisen ja muualta vaikutteita omaksuneen perinteisen sotahistorian tutkijat ovat näin ollen perehtyneet strategisiin kulttuureihin. Fyysinen taistelukenttä on jäänyt vähemmälle huomiolle, eikä se monesti ole enää keskiössä. Tilalle ovat tulleet politiikka, talous, huolto tai sosiaalinen struktuuri. Monet ovat havainneet, että eräänlainen sota ja kulttuuri -suuntaus näyttäisi olevan kehityksessä.²¹

War & society -suuntausta edustavia varhaisempia, pääosin 1970-luvun puolivälissä julkaistuja teoksia, on kohonnut klassikoiksi, joista on otettu 2000-luvulla uusia, lisätyjä ja täydennettyjä painoksia. Niitä ovat Oxfordissa, Lontoon King’s Collegessa ja Yalessa työskennelleen Sir Michael Howardin *War in European History*, Sandhurstin sotilasakatemiassa ja toimittajana vaikuttaneen Sir John Keeganin *The Face of Battle* sekä Duke-yliopiston Theodore Roppin *War in the Modern World*. Muistin problematiikkaa tutkivat ovat kiitollisuudenvelasa Paul Fussellille, jonka teosta *The Great War and Modern Memory* siteerataan laajasti.²²

Uudet lähestymistavat ovat tarjonneet tilaisuuden pohtia sodankäynnin ja yhteiskunnan suhdetta ja sodan kokemista – jopa tunne-elämän tasolla – eri aikoina. Anglo-amerikkalaiset tutkijat ovat tarkastelleet eri sotien konteksteissa esimerkiksi kotirintamaa, miehitystä, sisällissotia ja siviilien kärsimyksiä, seksuaalisia vähemmistöjä, sukupuolirooleja, lapsia ja nuoria, uskonnon merkitystä, kulttuurielämää ja propagandaa, valkoisia valtarakenteita ja niiden suhdetta

rodullisiin ja etnisiin vähemmistöihin. Tutkijoita ovat niin ikään kiinnostaneet muun muassa ideologiset kysymykset, miehityshallinto, sotarikokset, siviileihin kohdistetut julmuudet, joukkomurhat sekä rodulliset ja etniset puhdistukset (*holocaust*). Julmaa käyttäytymistä on selitetty muun muassa ideologioilla ja rasismilla. Kolmatta valtakuntaa on tutkittu laajasti, mutta myös esimerkiksi amerikkalaisia Aasiassa.

Sotavankitutkimustakin on tehty sosiaalishistoriallisesta näkökulmasta. ”Uudessa” sotahistoriassa on kyseessä enimmäkseen sosiaali- ja kulttuurihistoriallinen tarkastelu, jossa muistitietoaineistoilla keskeinen asema. Aineistoja on käytetty hahmottamaan paitsi muistin rakentumista ja muuttumista ajan myötä myös unohtamista.

Tutkimuksessa on myös tuotu esiin sodan henkisiä vaikutuksia ja tarkasteltu sotaa psykohistoriallisesta näkökulmasta. On tut-

Coffman (1984) ‘The New Military History’, *Military Affairs* 48, 1–5; Peter Karsten (1984) ‘The “New” American Military History: A Map of the Territory, Explored and Unexplored’, *American Quarterly* 36, 389–418; Benjamin Franklin Cooling (1988) ‘Toward A More Usable Past: A Modest Plea for A Newer Typology of Military History’, *Military Affairs* 52, 29–31; Peter Paret (1991) ‘The New Military History’, *Parameters* 21, 10–18; John W. Chambers (1991) *The New Military History: Myth and Reality*, *Journal of Military History* 55, 395–406; Millett (1992), 12; Don Higginbotham (1992) ‘The New Military History: Its Practitioners and Their Practices’, teoksessa Charters, Milner & Wilson (toim.) *Military History and the Military Profession*, 131–144; ‘Esipuhe’ ja Michael S. Neibergin (2006) artikkeli ‘War and Society’, teoksessa Hughes & Philpott (toim.) *Palgrave Advances in Modern Military History*, 4, 42; Joanna Bourke (2006) ‘New Military History’, *Ibid.*, 258–280 (suomennettu nimellä ‘Uusi sotahistoria’, teoksessa Tiina Kinnunen & Ville Kivimäki (toim.) *Ihminen sodassa: Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*, Jyväskylä: Minerva, 21–42); Michael Howard (2006) 16; Lee (2007) 1138; Richard H. Kohn (toim.) (1997) ‘The Practice of Military History in the U.S. Government: The Department of Defence’, *Journal of Military History* 61, 121–148; Citino (2007) 1089; Lynn (2008) 24–25. 21. Neiberg (2006) 42; Lee (2007) 1120, 1140; John Shy (1993) ‘The Cultural Approach to the History of War’, *Journal of Military History* 57, 13–26. 22. Michael Howard (1976) *War in European History*, Oxford: Oxford University Press; John Keegan (1976) *The Face of Battle: A Study of Agincourt, Waterloo and the Somme*, London: Jonathan Cape; Theodore Ropp (1959) *War in the Modern World*, Durham: Duke University Press; Paul Fussell (1975) *The Great War and Modern Memory*, Oxford: Oxford University Press.

kittu esimerkiksi rivimiehen kokemushistoriaa sekä taistelua ja sotaa kokemuksena. Sodan kauheuksia, kuolemaa, uhrautumista, uhreja, rohkeutta ja sankaruutta on niin ikään käsitelty sekä sodan aiheuttamaa painetta, pelkoa ja sen synnyttämiä traumoja. Muutenkaan sodasta paluun problematiikkaa ei ole unohdettu. Lisäksi on selvitetty moraalialia ja kyseenalaistettu sota-ajan yksinäisyys.

Sotaisuutta ja väkivaltaa on tarkasteltu esimerkiksi antropologisesta näkökulmasta. Yleisesti todetaan, että sodankäyntiä on aina ollut muodossa tai toisessa, ja että se on clausewitzilaisittain ollut ainakin politiikan jatketta. On pyritty myös tulkitsemaan sodan ja rauhan suhdetta kulttuurisena ilmiönä sekä hahmottamaan sodankäynnissä vallinneita sääntöjä. Lisäksi on koetettu ymmärtää sodankäynnin luonnetta sekä etsiä lainalaisuuksia tai ”voiton kaavoja”. Eräät sodankäynnin peruspiirteet ovat universaaleja ja muuttumattomia. Teorioista on löydettävissä yhtenäisiä piirteitä. Sodan aatehistoria eli sotateoreetikoiden ajattelu on kiinnostanut, mutta Carl von Clausewitz näyttää olevan erityisen luettu ja tutkittu – ja myös väärintulkittu. Teoreetikoista on perehdytty erityisesti Machiavellin, Antoine-Henri Jominin, Alfred Thayer Mahanin, Julian Corbettin, Giulio Douhet’n, J. F. C. Fullerin ja Basil Liddell Hartin ajatuksiin ja kirjoituksiin.

Maasodankäynti, sodankäynnin tasot, organisaatiot ja sotilasjohtaminen

Britanniassa skaala on ajallisesti ja aiheiden puolesta laaja. Yhdysvalloissa on pureuduttu jossain määrin esimerkiksi itsenäisyssotaan ja intiaanisotiin, mutta maan sisällissotaa (1861–65) on tutkittu erityisen runsaasti. Kanadassa tutkimus keskittyy 1900-luvun teemoihin, erityisesti kanadalaisten osallistumiseen maailmansotiin. Toisesta maailmansodasta julkaistaan valtavasti eritasoisia kirjoja, joista suuri osa keskittyy kansallisista lähtökohdista yksittäisiin taisteluihin tai pieniinkin sotilasyksiköihin.

Eräät kirjoittajat ovat pyrkineet kokonaisvaltaisiin globaaleihin esityksiin. Huolimat-

ta kansallisista paradigmoista varsin monet, myös yhdysvaltalaisen tutkijoiden teokset, ovat silti keskittyneet Eurooppaan. Tätä trendiä on kritisoinut eri yhteyksissä brittiläinen Jeremy Black.²³ Täysin paitsioon ei ulkoeurooppalaisten alueiden sotahistoria ole kuitenkaan jäänyt. Lisäksi Britanniassa tutkitaan jossain määrin Australian, Uuden-Seelannin ja Intian sotahistoriaa *imperial military history* -nimikkeen alla. Tutkimusten ajallinen perspektiivi on pitkä; eräät tutkijat tarkastelevat satojen vuosien ajanjaksoja, vaikka eivät osallistuisikaan *Military Revolution* -keskusteluun.

Sotataidon tasoista tutkitaan paitsi strategiaa myös operaatiotaitoa ja taisteluita. Taisteluita tarkastellaan taktisella tasolla (*battle*) ja operatiivisella tasolla (*campaign*).

Sotataito sisältyy usein osana sodankäyntiä ja sotaa ilmiönä tarkasteleviin muihin teoksiin. Sitä on kuitenkin tutkittu myös vertailemalla eri malleja tai tehty tapaustutkimusta. Samoin on tarkasteltu joukkoja ja niiden organisaatioita, koulutusjärjestelmiä ja käyttöperiaatteita. Lisäksi sotalaitoshistoriaa tutkitaan jatkuvasti. Yhdysvalloissa, Isossa-Britanniassa ja Kanadassa ilmestyy runsaasti moniosaisia aselajihistorioita ja vastaavia teoksia. Ne kuuluvat monissa tapauksissa organisaatio- ja sotalaitoshistorian piiriin.

Tutkittaessa strategiaa ja sotilaallista suunnittelua sivutaan monesti paitsi strategista ajattelua myös poliittisia ja sotilaallisia eliittejä, sotilaiden ja siviilien välisiä suhteita, sotilaallista yhteistyötä ja niiden vaikutusta sodankäyntiin. Johtajuutta ja sotilasjohtamista on lähestytty lukuisista eri näkökulmista. Hyvä kenraali, huono kenraali -tyyppisestä ja suurmiehiä korostavasta tarkastelusta on päästy syvällisempään analyysiin. Tutkimuksissa on selvitetty yleisesikuntia, ylijohtoa ja kenraaleita sekä näiden ratkaisuja. Päätöksenteko vaatii tuekseen tiedustelutietoa, jonka hankkimismekanismi on niin ikään tutkittu.

23. Jeremy Black (2004) *Rethinking Military History*, Abingdon: Routledge.

Totaalisesta sodasta sotaa alemman tason konflikteihin

Tutkijat ovat muun muassa olleet kiinnostuneita siitä, miten sotien osapuolet mobilisoivat kaikki käytettävissä olevat resurssit jatkaakseen sotaa voittoon tai tappioon ja miten koko vastustajan yhteiskunta on sotatoimien kohde. Julkaiseminen on keskitynyt erityisesti molempiin maailmansotiin. Totaalisen sodan luonne ja vaikutukset ovat keskeinen tutkimuskohde sotahistoriassa. Niistä on yritetty yksittäisten taisteluiden tai operaatioiden lisäksi kirjoittaa myös kokonaisvaltaisia ja yleisempiä esityksiä. Se on onnistunut enimmäkseen ensimmäisen maailmansodan kohdalla. Toisesta maailmansodasta on niin ikään kirjoitettu jonkin osapuolen näkökulmasta sekä yritetty vaihtelevalla menestyksellä kirjoittaa kokonaisvaltaisia synteesejä ja globaalihistorioita, joista yleisesti pidetään onnistuneimpana Gerhard L. Weinbergin *A World at Armsia*.²⁴

Termejä matalan intensiteetin konfliktit, kumouksellinen sodankäynti, sissisota, valtakumouksellinen sota ja terrorismi käytetään kuvaamaan jonkin ryhmän rajoitettua poliittis-sotilaallista kamppailua valtaapitävää järjestelmää vastaan. Kriisejä ilman sodanjulistusta käydään usein vähäisin joukoin. Tavoitteet voivat olla niissä poliittisia, sosiaalisia, taloudellisia tai psykologisia. Matalan intensiteetin konflikti on yleisempi, länsimainen termi. Sissisodalla tarkoitetaan eri asioita eri valtiossa ja eri aikoina. Lisäksi sekaannusta voi aiheuttaa se, että sissisota oli aiemmin epätavanomaisen sodankäynnin alakäsite. Kumouksellinen sodankäynti sisältää poliittista indoktrinaatiota, terrorismia ja sabotaasia, ja siinä hyödynnetään sissisodankäynnin keinoja yhteiskuntajärjestyksen kaatamistarkoituksessa. Vastakumouksellinen sodankäynti tähtää yhteiskuntajärjestyksen säilyttämiseen. Siinä on mukana puolisolitaallista toimintaa sekä taloudellisia, poliittisia ja psykologisia keinoja. Sotaa alemman tason konflikteja on tutkittu erityisesti siirtomaasotien konteksteissa. Myös nykyaikaisia sotia on tarkasteltu, varsinkin länsimaiden omista näkökulmista. Laajaa tutkimuksellista huomiota ovat saaneet osakseen luonnollisesti myös Ko-

rea, Vietnam, Lähi-idän sodat sekä Persianlahden sodat.

Ilma- ja merisodankäynti

Ilmasodankäynnin tutkimista on harrastettu enimmäkseen viimeisten sadan vuoden ajalta. Lentokone on teknologisena innovaationa vaikuttanut mullistavasti sodankäyntiin myös maalla ja merellä, vaikka ilmasodankäyntiä on tutkittu erillään. Muutos on tapahtunut muutaman vuosikymmenen kuluessa. Tutkijat ovat olleet kiinnostuneita muun muassa ilmavoimien toiminnasta ja ilmaherruuden saavuttamisesta. Toisessa maailmansodassa ilma-aseen tekninen kehitys oli nopeaa, ja niiden uhka oli otettava huomioon erityisesti kotirintamalla. Ilmavoimat olivat merkittävä osatekijä liittoutuneiden voiton taustalla. Huomio on kiinnitetty siihen, miten strategiset pommitukset vaikuttivat taistelutahtoon ja sotateollisuuden toimintaedellytyksiin. Ilmasodankäyntiä on harrastettu eri aikakausilta.

Merisodankäynnin tutkijoiden ajallinen perspektiivi on pitkä. Institutionaalaisella laivastohistorialla on ymmärrettävistä syistä pitkät perinteet Isossa-Britanniassa. Sitä on harrastettu myös Yhdysvalloissa. Laivastohistorioitsijat ovat esimerkiksi kommentoineet Paul M. Kennedyn taloushistoriallisia ja globaaleja tulkintoja, selvittäneet laivastostrategien ajattelua, merisodankäynnin doktrinaalista kehitystä sekä suurvaltojen kykyä harjoittaa ”tykkivenediplomatiaa” ja näyttää voimaa (projisoida voimaa). Lentotukialusten käyttöä, rantautumiseen (amfibio-) liittyvää sekä sukellusvenesodankäyntiä on niin ikään tutkittu innovaationa, joilla on ollut vaikutusta strategioihin ja rakenteisiin.

Kun vanha ei ole enää vanhaa eikä ”uusi” uutta – angloamerikkalainen sotahistorian tutkimus tänään

Angloamerikkalainen akateeminen sotahistorian tutkimus on säilyttänyt asemansa. Sen edustajat julkaisevat kirjoja, joilla on

24. Gerhard L. Weinberg (1994) *A World at Arms: A Global History of World War II*, Cambridge: Cambridge University Press.

monissa tapauksessa enemmän lukijoita kuin muulla historian tutkimuksella. Ala kehittyi edelleen yksinkertaisesta operaatiohistoriasta. Perinteisemminkin sotahistorian edustajat tarkastelevat tutkimusongelmiaan uusista näkökulmista, ja sen piirissä tehty tutkimus täyttää enimmäkseen kriittisen tutkimuksen tunnusmerkistön. Angloamerikkalaisessa tutkijayhteisössä on omaksuttu virikkeitä humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen trendikkäistä virtauksista sekä kiinnitetty runsaasti huomiota innovatiivisten metodologioiden soveltamiseen. Voimme puhua myös paradigmaattisesta muutoksesta ja poikkitieteellisyyden kasvusta.

Vertailtaessa angloamerikkalaista akateemista sotahistorian tutkimusta voidaan havaita erilaisia tutkimuksellisia painotuksia. Ensimmäistä maailmansotaa tutkitaan eri näkökulmista aktiivisesti Britanniassa. Kanadassa keskitytään puolestaan molempiin maailmansotiin. Molemmissa maissa käsitellään etupäässä omien joukkojen edesottamuksia. Vaikka Yhdysvaltojen sisällissota dominoi amerikkalaista sotahistorian tutkimusta, yhdysvaltalaiset eivät kuitenkaan vaikuta tutkivan sotahistoriaa niin kansalli-

sista lähtökohdista kuin britit ja kanadalaiset. Itse asiassa monet amerikkalaiset hakevat aiheensa Euroopasta. Brittien näkökulmat tulevat ymmärrettäviksi, kun muistaa heidän pitkän historiansa ja maailmanvaltansa. Vaikka varhaisempiin aikoihin kohdistuu jossain määrin tutkimuksellista huomiota, 1900-luku näyttää olevan laajimmin tutkittu ajanjakso.

Sotahistorian tutkimuskenttä on merkittävästi laajentunut ja monipuolistunut. Samalla se on paikoin etääntynyt varsin kauaksi sodankäynnin tarkastelusta. Sodan ei-sotilaallisiin ulottuvuuksiin alhaalta käsin pureutuva ns. "uusi" sotahistoria, ja varsinkin *war & society* -suuntaus ovat olleet olemassa jo vuosikymmenien ajan. Tyypillisen sosiaalishistoriallisen tarkastelun rinnalle on noussut suuntaus, joka tarkastelee sotaa yhä enenevässä määrin kulttuurisena ilmiönä. Itse asiassa vanhan ja "uuden" sotahistorian rajat ovat paikoin hävinneet, ja muutenkin rajanveto perinteisemmän ja "uuden" sotahistorian ja muun historian tutkimuksen välille tuntuu toisinaan olevan vaikea tehtävä. Kaikki sotaan perehtyvät angloamerikkalaiset tutkijat eivät edes määrittele itseään sotahistorioitsijoiksi. ■